

Şehir Kültürü Dergisi

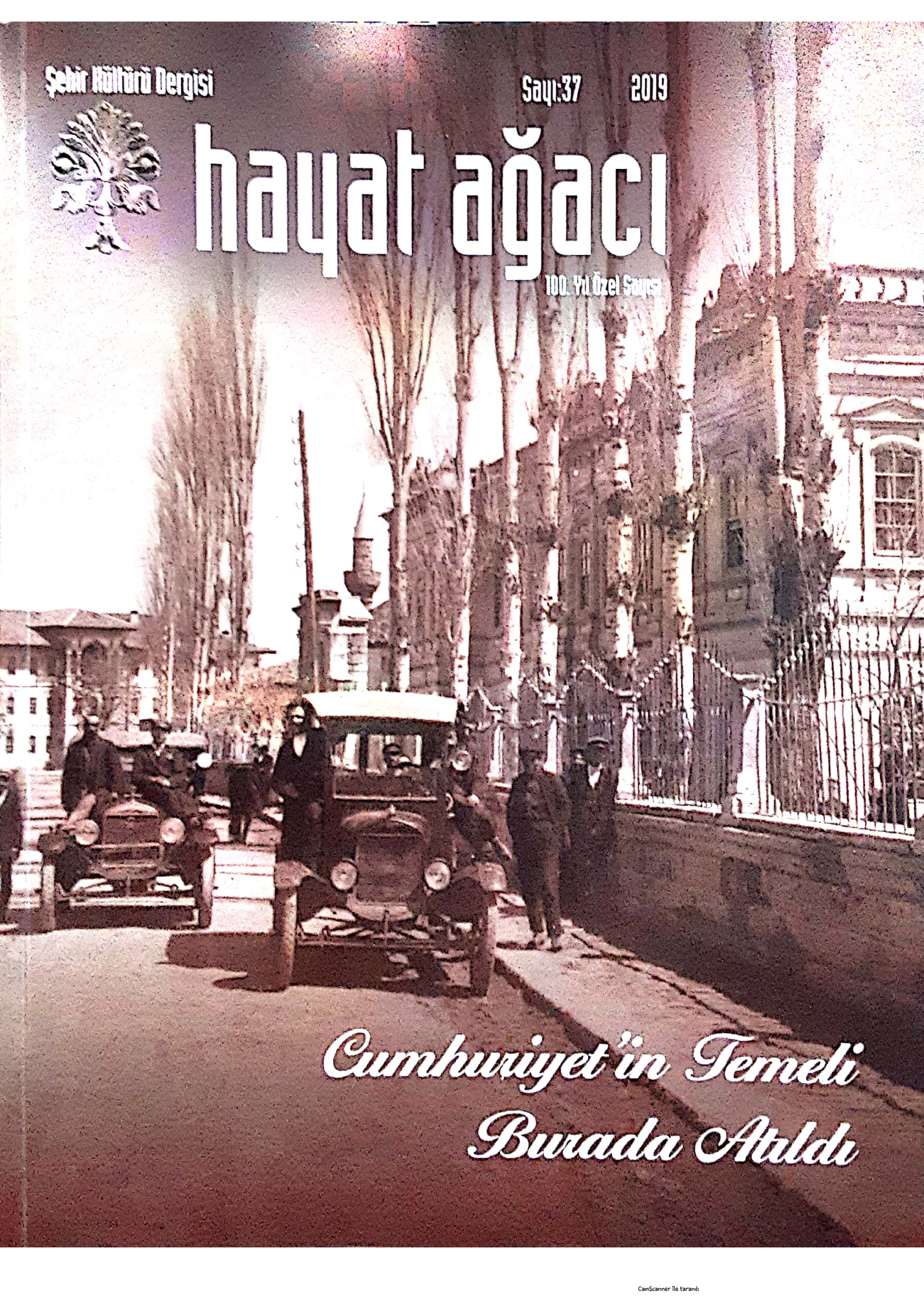
Sayı:37

2019

hayat ağacı

100. Yıl Özel Sayısı

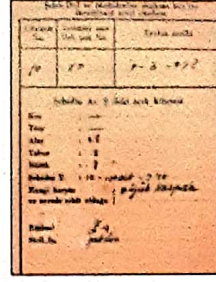

*Cumhuriyet'in Temeli
Burada Atıldı*

80 - 86

Faruk Aburşu

Sivas
Darüleytami

105 - 109

Dursun Ayan

Bir Şehidin
Maaş Defteri

87 - 91

Haluk Selvi

Kongre'nin Dünya
Siyasetine Etkileri

110 - 116

Fatma Pekşen

Erzurum Kongresi'nde
Bir Divriğili

92 - 97

Mustafa Turan

Büyük Planın
Bozulması

117 - 126

İbrahim Yasak

Demircizade Mehmet
Selahaddin (Ulusalerk)

98 - 99

Adnan N. Baykal

Kongre ve Sivas

127 - 138

Tekin Şener - Ahmet İ.Göze

Kongreden Sonra
100 Yıl

100 - 104

Müjgân Üçer

İlk Kurşundan
Cumhuriyet'e

Büyük Planın Bozulması “SİVAS KONGRESİ”

Mustafa Turan*

Osmanlı Devleti 1914 yılında dâhil olduğu Cihan Harbi'nden yenik çıkmış ve 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştı. 1814-15'te toplanan Viyana Kongresi'nde ortaya atılan Şark Meselesi'nin, yani Türklerin Avrupa'dan ve Anadolu'dan atılmaları politikalarının artık sonuna gelindiğini düşünen galip devletler, mütarekeden hemen sonra kahir bir güç ile Osmanlı Devleti'ni paylaşmaya ve yenedünya düzeninde Türkiye'nin ve Türklerin geleceğini tanzime giriştiler. 18 Ocak 1919'da toplanan Paris Konferansı'nda sırasıyla Almanya (Versailles), Avusturya (Germain), Bulgaristan (Néuilly) ve Macaristan (Trianon) ile antlaşmalar imzalanmış, Osmanlı Devleti ile yapılacak antlaşma en sona bırakılmıştı.

Konferansta Osmanlı Devleti tasfiye edilirken Asya'da yeni kurulacak bir Türk devletinin nasıl bir statüde olacağı ve tahayyül edilen Ermeni, Kürt, Mezopotamya, Suriye ve

Hicaz devletlerine dair meseleler görüşülecekti. Müzakerelerin ve alınacak kararların I. Dünya Harbi sırasında yapılan ve Türkiye'yi, Fransa, İngiltere, Rusya ve İtalya arasında paylaşan gizli anlaşmalarda alınan kararlar esasında gerçekleşeceği anlaşıyordu. Şark Meselesi savaş yoluyla büyük ölçüde halledilmişti. Geriye savaş sırasında taslağı hazırlanmış olan siyasi haritanın sınırlarını çizmek kalıyordu. Osmanlı Devleti'ne şekil verilirken aynı zamanda bütün Yakın Doğu'ya da şekil verilmiş olacaktı. Rusya (Sovyetler Birliği) hariç, bütün devletler Türkiye'nin parçalanmasında hemfikirler. Boğazlar, uluslararası bir duruma getirilecek; Ermenistan, Suriye, Filistin ve Mezopotamya Osmanlı Devleti'nden ayrılacaktı. Savaş sırasında yapılan gizli anlaşmalarla Boğazlarda ve Doğu Anadolu'da büyük hisseleri kendisine ayıran Rusya'nın 1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra savaştan çekilmesiyle terk ettiği arazi konusunda İngiltere ile Fransa ve İtalya aynı şeyleri düşünmüyorlardı. Tabiatıyla Sykes-Picot Gizli Anlaşması ile kendilerine ayrılan mın-

*Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

ülkelerde ve bütün Yakın-Doğu meselesinin halli konusunda devletlerin uzlaşmaları zannedildiği kadar kolay olmayacaktır.

Rusya çekilirken İtilâf blokunda savaşa katılan Amerika'nın Devlet Başkanı Woodrow Wilson, İtilâf Devletleri'nin menfaatlerini baltalayan birtakım prensipler ortaya atmıştı. Bu prensipler, harbi kazanan İtilâf Devletleri'nin işine gelmiyordu. Zira bu prensipler mağ-lup devletleri yeniden ayağa kaldıracaktı. Kaldı ki, Wilson prensipleri sömürgelerde siyasi tepkilere yol açmış-tı. Artık yenedünya düzeninin bu prensipler ekseninde şekillenmesi kaçınılmaz gözükmüyordu. Konferansta gö-rünürde self determination (her millet kendi kaderini tayin etmelidir) ilkesinden hareket edilecekse de galip devletlerin emperyalist gayelerinin korunması ve çatış-maya yol açmadan Osmanlı mirasının paylaşılması da-ima ön planda olacaktır. Vaktiyle kendilerinden istifade etmek için bağımsızlık vaat edilmiş milletlerin tatmin edilmeleri gerektiği kadar galip devletlerin menfaatleri-nin de zarar görmemesi gerekiyordu. Paris'te Osmanlı heyetinden başka Arap, Yahudi, Ermeni, Rum heyetleri de bulunuyor olması bir asırlık planda yer alan unsurla-

rın artık kendilerine vaat edilenlerin yerine getirilmesi için nihai ortamın oluştuğuna inanmış olmalarından başka bir şey değildi.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ermenileri mütemadiyen tahrik ile isyanlarına destek olan ve I. Dünya Harbi'nde de azami istifade eden Batılı devletler artık vaat ettikleri gibi bir Ermeni devleti kurulması zamanının geldiğine inanıyor ve bu devletin dışarıdan gelecek büyük miktarda eko-nomik, askeri ve siyasi yardıma ihtiyacı olduğunu kabul ediyorlardı. Konferans boyunca da Ermenileri destek-lemişlerdir. Sonuçta Müttefikler, Türkiye'den alınacak topraklar konusunda anlaşarak Türk Devleti'nden Er-menistan, Suriye, Mezopotamya, Kürdistan, Filistin ve Arabistan'ın tamamen ayrılması konusunda fikir birliği etmişlerdir. Kürtlerin mandaterliğini üzerine almak suretiyle, İngiliz nüfuz alanı olan Mezopotamya ve İran'da Rusya'ya karşı Kürtlerin, Türklere hatta Arapla-ra ve İran'a karşı kullanılmasını düşünen İngiltere, ken-di denetiminde bağımsız bir Kürt devleti kurdurmak suretiyle Türkiye'nin Ermenistan ve Mezopotamya arasındaki bölgeyi kontrol etmesini önlemiş olacaktı.

İzmir'in işgalini protesto için düzenlenen meşhur Sultanahmet Mitingi

Paris Konferansında Batı Anadolu ve Karadeniz bölgesinde yoğun olarak yaşayan Hristiyan unsurlardan Rumların da gelecekleri sözde hukuki gerekçelere göre güvence altına alınmak istenecektir. Yunanistan Başbakanı Venizelos, Paris Barış Konferansına bir muhtıra vererek isnatsız tarihi iddialarla Batı Anadolu'nun tamamının Yunanistan'a bırakılmasını teklif etmişti. Galip devletler ise Yunan iddialarını, doğru olup olmadığına bakmaksızın işgal için haklı bir gerekçe olarak kabul etmişler ve Yunanlıların İzmir'e asker çıkarmaları kararını almışlardır. Paris Barış Konferansında alınan karar gereği 15 Mayıs 1919 sabahı Yunan birliklerince İzmir şehri işgal edilmeye başlanacaktır.

Osmanlı Devleti'nin konferansa 1 Haziran 1919 tarihinde resmen davet edildiği düşünülürse bu görüşmelerde Türk tarafının görüşünün hiçbir kıymeti olmayacaktı. Çünkü onlar kaybetmişlerdi ve devletlerarası hukukun aldığı bütün kararlara uymak zorunda idiler. Zaten imzalatılan mütareke ile Türklerin direnme güçleri tamamen kırılmıştı. Ayrıca Türklerin vatan ve istiklalleri için direnme hakları da yoktur. 7 Mayıs 1919 günü Paris Barış Konferansında Amerika Devlet Başkanı Wilson'un "Mütareke gereğince Türklerin direnmemeleri lazımdır. Çünkü mütareke hükümleri Müttefiklerden biri için, nerede tehlike bulunuyorsa oraya kuvvet göndermek hakkını bize veriyor." sözleri de Türk milletine diğer milletlere tanınan hakların verilmeyeceğini gösteriyordu.

Gerek mütareke sonrası işgalleri gerekse Paris Konferansındaki gelişmeleri dikkatle takip eden Türkler, galip devletlerin emperyal hesapları uğruna Türk milletine Anadolu'da da hayat hakkı tanımayacaklarını görüyor ve kurtuluş çareleri arıyorlardı. Galip devletler mütarekeyi hemen uygulamaya koymuşlar; Türk ordusu dağıtılmış, silah ve cephanesine el konulmuş, tersanelerine girilmiş ve Anadolu işgal edilmeye başlanmıştır. Zaten Cihan Harbi'nde bütün kaynaklarının neredeyse tamamını tüketmiş olan millet fakir ve yorgun bir haldedir. Bütün bu namüsaıt şartlara rağmen Türklerin kendi hukukunu bizzat kendisinin savunması ve mücadele etmesinden başka bir çıkar yol da gözüküyordu. Ya esareti kabullenerek zillate katlanacak yahut ölümü göze alıp istiklal için yeniden savaşacaktı.

Paris Konferansından çıkacak Barış Antlaşmasının ga-

lip devletlerin istedikleri gibi çıkacağından hemen herkes emindi. Bu itibarla zaman kaybetmeden milli direniş için faaliyetler hemen başlamış, Anadolu'da kurulan redd-i ilhak ve müdafaa-i hukuk cemiyetleri, kongreler ve mitinglerle milli galeyana ortaya çıkmaya başlamıştı. 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'da Anadolu'ya ayak basan Mustafa Kemal Paşa, 2 Haziran 1919 tarihinde Harbiye Nezareti'ne gönderdiği yazıda İtilâf Devletleri'nin, biye Nezareti'ne gönderdiği yazıda İtilâf Devletleri'nin, milletimizin hukuk ve istiklâline riâyetkâr kaldıkça ve millet, vatanın korunduğundan emin oldukça Hristiyan unsurların korkuya kapılmalarına hiçbir sebep olmadığını; istiklâl ve milli varlığı tehlikeye düşüren olayların ortaya çıkması karşısında milletin heyecanını ve milli gösterileri engellemek ve durdurmak için kendisinde ve hiç kimsede bir güç ve kudret göremeyeceğini, ortaya çıkacak olan olaylar karşısında da sorumluluk kabul edebilecek ne bir kumandan, ne bir mülkiye memuru, ne de hükümet tasavvur edebileceğini ifade ediyordu. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi tepkilerinin yegâne sebebi galip devletlerin milletin hukuk ve istiklâline uymamaları ve bunun sonunda bağımsızlığın ve milli varlığın ciddi anlamda tehlikeye düşeceği endişesidir. Galip devletlerin mütarekeden bu tarihe kadar bütün icraatları da bunu göstermektedir.

Esasen Mustafa Kemal Paşa'nın 9.Ordu kıtaatına genel müfettiş olarak görevlendirilmesini ve Anadolu'ya geçişini bu tepkinin bir tezahürü olarak görmek çok da yanlış olmaz. Meseleyi sadece sıradan bir müfettişlik görevi olarak görmek, galip devletlerin büyük planına karşı hazırlanan milli direniş planını göz ardı etmek anlamına gelecektir. Mustafa Kemal Paşa'nın yukarıda zikrettiğimiz yazısında yer alan ifadeler bu karşı planın (direnişin) ilk işaretleri olarak kabul edilmelidir.

Mustafa Kemal Paşa, mayıs ayı başlarında asayişin herhangi bir surette bozulmasını önlemek için, Samsun bölgesinde huzur ve sükûnun yeniden sağlanması, silahlıların toplanması ve şayet varsa mevcut teşkilâtların kapatılması yetkisiyle 9. Ordu Genel Müfettişi olarak Anadolu'ya gönderilmiştir. Bu tayine dair irade, 30 Nisan 1919 tarihinde çıkarılmış ve 5 Mayıs 1919 tarihinde de Takvim-i Vekâyi'de yayınlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'ya bu kadar geniş yetkiler veren bu tarihi tayinin, ordu ve memleket üzerindeki sıkı kontrole rağmen nasıl hazırlanıp kabul edildiği biraz düşündürücüdür. Anlaşılan odur ki, Mustafa Kemal Paşa'nın müfettişli-

ge tayini ile ilgili işlemlerde çok acele edilmiş, bu tayini bazı kimseler kolaylaştırmış ve kendisinden faydalı hizmetler ummuşlardır.

Esasen İngilizlerin, Mustafa Kemal Paşa'nın genel müfettiş olarak görevlendirilmesinden şüphelendikleri; Mustafa Kemal Paşa'nın da İngilizlerin kendisini bir şekilde engelleyebileceklerini düşündüğü anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa ve heyeti, 16 Mayıs'ta İstanbul'dan hareket ettikten sonra Samsun'dan önce Sinop'ta karaya çıkmış ve orada görüştükleri kimsele- re karadan Sivas'a gidilip gidilemeyeceği sorulmuştur. Bölgede Rum çetelerinin faaliyette bulundukları ve karadan gitmenin netameli bir yol olduğu hakkında verilen bilgi üzerine heyet, denizden yoluna devam etmiştir. Bu görüşmeden dikkatimi çeken husus; Mustafa Kemal Paşa ve heyetinin Sivas'a karadan gitmek istemeleri İngilizlerin muhtemel bir müdahalesinden çekindiklerini gösterdiği gibi heyetin resmi görevlendirme gerekçeleri dışında başka bir faaliyete girişecekleri kanaatini güçlendirmesidir. Hakeza Mustafa Kemal Paşa ve heyetinin girişecekleri faaliyetler için de Sivas'ın merkez olarak ittihaz edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı tarihte Karadeniz Müttefik Devletler Komutanı General Milne tarafından Harbiye Nazırı'na bu görevlendirmenin gerekçesini soran bir nota verilmiştir. Notada 9. Ordu'nun bir teşkilât gereği olarak lağvedildiği halde 9. Ordu kıtaatına bir Genel Müfettiş, bir Erkân-ı Harbiye Reisi (Kurmaya Başkanı) ile büyük bir Erkân-ı Harbiye heyetinin neden dolayı Sivas'a gönderildiğinin anlaşılamadığı ifade ediliyor ve bu subayların ne gibi bir görev yerine getireceklerinin kendilerine bildirilmesi isteniyordu. Teftiş heyetinin görevlendirilme yazısı her ne kadar İstanbul'da İngiliz Kontrol Subayı John Bennett tarafından onaylanmışsa da General Milne'in bu onay ile yetinmediği ve hiç vakit kaybetmeden 19 Mayıs 1919 tarihinde notasını Harbiye Nazırı'na gönderdiği görülmektedir. Hakeza bu yazıda da kurmaylardan oluşan bu heyetin neden Sivas'a gönderildiği ve ne gibi bir görev ifa edeceklerinin sorulmuş olması dikkate şayandır.

Gerçekten de Nisan ayı başlarında Kafkaslarda bulunan 9. Ordu lağvedilmiş, Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa İstanbul'a çağırılmış, 15. Kolordu haline getirilen bu ordu Kâzım Karabekir Paşa'nın komutasına veril-

mişti. Ayrıca, General Milne'in notasında ısrarla vurgulanan Sivas Vilâyeti de doğrudan Harbiye Nezaretine bağlı bulunan 3. Ordu mintikası dâhilindedir.

General Milne'nin bu yazısına Cevat Paşa'nın 24 Mayıs tarihinde verdiği cevapta, harbin devamı esnasında ordu kumanda teşkilâtının her tarafta lağvedildiği, ancak geniş bir mintıkaya dağılmış olan kıtaatın durumunu teftiş ve verilen emirlerin nasıl uygulandığını görmek amacıyla 3. ve 15. Kolordular için 9. Ordu Kıtaatı Müfettişliği ihdas olunduğu, bu müfettişliğin ayrıca bölgedeki silah vs. levazımın sûratle sevkine ve hiç bir asayişsizliğin meydana gelmemesine gayret edeceği ifade edilmekte, bu görevi yerine getirmek için uzun seyahatler yapacak olan heyete "ne Sivas ne de başka ve daimi bir mevkiin gösterilmediği" ilâve edilmekteydi. Görüleceği gibi General Milne'in yazısına cevap vermekte acele edilmemiş beş gün sonra da verilen cevabi yazıda son derece diplomatik bir dil kullanılmıştır. Bu süre Mustafa Kemal Paşa'ya yeterli bir zamanı kazandıracaktır. Mamafih Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'dan itibaren Sivas'a ulaşması General Milne'in tereddütlerini doğrulayacaktır.

Samsun'a çıkışından kısa bir süre geçmiş olmasına rağmen Mustafa Kemal'in bu süre içerisinde yaptığı faaliyetler ve verdiği mesajlar, başta İngilizler olmak üzere müstevililerin bütün hesaplarını bozacak mahiyettedir. Bir hafta kadar Samsun'da kaldıktan sonra Havza'ya geçen, oradan Amasya'ya giden Mustafa Kemal Paşa, gerçekten de müfettişlik görevi dışında memleketin muhtelif yerlerinde cereyan eden olaylar ve özellikle Anadolu'da başlayan işgallerle ilgilenmeye, bildiriler yayınlamaya, yazışmalar yapmaya başlamıştır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere milli direnişin temellerinin Sivas'ta atılacağı çok önceden kararlaştırılmış olmalıdır. Zira Sivas'ta mücadelenin temel prensiplerinin belirleneceği milli bir kongrenin toplanması ve milli bir heyetin kurulması kararı 21-22 Haziran 1919 tarihinde Amasya Tamimi'nde ilan edilmiştir. Hüseyin Rauf Orbay'ın Amasya Tamimi'nin, "...daha İstanbul'da iken Mustafa Kemal Paşa ile yaptıkları görüşmelerde üzerinde ittifak ettikleri esasları kapsadığını..." ifade etmesi de milli direnişin mütarekeden hemen sonra Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmeden önce planlandığını göstermektedir.

Erzurum'un Ermenistan'a verileceği haberi Erzurum halkını galeyana getirmiş ve Erzurum Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nce 17 Haziran 1919'da Erzurum'da bir vilâyet kongresi toplamış ve bazı kararlar almıştı. Bu kararlara göre "vatandan ayrılmamak için hiçbir fedakârlıktan kaçınılmayacak ve asla göç edilmeyecekti." Ayrıca "memleket bir Ermeni saldırısına uğrarsa milli varlığın son ferдинin ölümüne kadar korunacaktı." Bu kongreden sonra yine Erzurum'da temmuz ayı içinde mahalli bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır. Sivas'a gidecek olan Mustafa Kemal Paşa, kendisine yapılan daveti kabul etmiş ve Erzurum Kongresi'ne katılmıştır. Amasya Tamimi'nde "Doğu vilâyetleri adına 10 Temmuz'da, Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. Bu tarihe kadar diğer vilâyetlerin temsilcileri de Sivas'a ulaşabilirlerse, Erzurum Kongresi'nin üyeleri de Sivas Kongresi'ne katılmak üzere hareket ederler." kararı esasen önceden planlanan Sivas'tan vaz geçilmediğini göstermektedir. Mustafa Kemal, 27 Temmuz 1919'da açılan Erzurum Kongresi'nde Sivas'ta alınacak/ilan edilecek kararların Erzurum Kongresi'nde alınmasını sağlamıştır. 4 Eylül 1919 tarihinde de Sivas Kongresi toplanacaktır.

Anadolu'da bu gelişmeler olurken galip devletler de boş durmuyorlar ve Paris Konferansı'nda nihai karara bağlamak istedikleri meselelere dair çalışmalar yapıyorlardı. Mütareke şartlarının tatbikine nezaret ve Osmanlı ordusuna ait silahları işgal kuvvetlerinin kontrolündeki depolara sevk etmekle görevlendirilen Alfred Rawlinson esasen bağımsız bir Ermenistan kurulması imkânlarını araştırıyor ve Türklerin silahlarını teslim etmelerini sağlamaya çalışıyordu. Yine Amerika Devlet Başkanı Wilson, Suriye'de bir manda düzeninin kurulup kurulamayacağını araştırmak amacıyla 26 Mayıs 1919 tarihinde bölgeye King-Crane adıyla bilinen bir komisyon göndermişti. Yine bu tarihlerde, Ermenilerin, Paris Barış Konferansı'na başvurarak, Çukurova da dâhil olmak üzere Doğu Anadolu'da bir Ermenistan kurulması, tehcir suçlularının cezalandırılması ve Ermenistan'ın büyük devletlerden birinin mandasına verilmesi yönündeki istekleri üzerine Amerika adına Doğu Anadolu'ya gönderilen General Harbord başkanlığındaki bir heyet Erzurum'a gelmiş ve incelemelere başlamıştı. General Harbord raporunda, Ermenilerin hiçbir zaman ve hiç bir yerde çoğunluk olmadıklarını bildirecek ve Ermeni mandasının Amerika Birleşik

Devletleri'ne büyük bir ekonomik ve askeri bir yük getireceği belirtilecek ise hazırlanan antlaşmada (Sevr) Sivas'ın da dâhil olduğu Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurulması kararlaştırılacaktır.

Erzurum Kongresi'nin açıldığı gün Amerika Yüksek Komiseri Amiral Bristol, Dışişleri'ne gönderdiği telgraf-ta Türkiye sorununun tek çözüm yolunun eski Osmanlı Devleti'nin tamamı üzerinde yalnızca tek bir manda düzeni getirmek ve belli bir dönemden sonra bağımsızlık isteyen çeşitli bölgelere kendi kendilerini yönetme yolunda fırsat vermek olduğunu ifade ediyordu.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi gerek Anadolu gerekse Ortadoğu için kurmayı tasarladıkları yeni düzende Manda-Mandaterlik/Himaye sistemi planlanmaktadır. Sevr Antlaşması da titizlikle incelendiği takdirde zorla da olsa kabul ettirilmek istenen sistem manda temelinde bir anlayıştır. En azından statükonun sağlanmasına kadar en akla yatkın gördükleri düzen galip devletlerden birinin himayesinde barışın sağlanabileceği düşüncesine dayanmaktadır.

Türkiye ve Türkler için en azından kısa vadede büyük devletlerden biri veya birkaçının mandası altında bir yönetim tasarlanırken bu plana karşı son derece titizlikle milli bir direnişin başlatılması gayret edilmiş ve Erzurum Kongresi'nde milli ve bağımsız yeni Türk devletinin kurulmasının temel prensiplerini ortaya koyan özetle şu kararlar alınmıştır.

*Milli sınırlar içinde vatan bir bütündür.

*Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı millet birlikte müdâfaa ve mukavemet edecektir.

*Kuvâ-yı Milliye'yi âmil ve İrade-i Milliye'yi hâkim kılmak esastır.

*Hristiyan unsurlara siyasi hâkimiyetimizi ve sosyal dengemizi bozucu imtiyazlar verilemez.

*Manda ve himaye kabul olunamaz.

Erzurum'da alınan kararlar, Sivas Kongresi'nde kabul edilerek bütün Anadolu ve Rumeli'yi kapsayacak biçimde genişletilmiştir.

Bu kararlar bir bütün olarak değerlendirilse cihan harbinin galibi olan emperyalist devletlerin hukuken ama zorla kabul ettirmek istedikleri planlarına karşı açıktan bir meydan okumadır. Zira o günkü şartlar ve imkânlarla bakılırsa gerçekleşmesi neredeyse imkânsız görünen bir hedef gösterilmiştir. Kısaca; Türk milleti milli sınırlar içinde kendi devletini kuracaktır; mücadelelerin asıl sebebi bizatihi milletin varlığı olup bu devlette milli irade hâkim kılınacaktır; Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi Hıristiyan unsurlara siyasi hâkimiyetimizi zedeleyecek imtiyazlar verilmeyecektir; bu devlet bizatihi Türk milletinin kuracağı ve hâkim olacağı bir devlet olup başka bir devletin mandası ve himayesi istenmeyecektir.

Erzurum Kongresi'nde "Manda ve himaye kabul olunamaz." kararına rağmen Sivas Kongre'sinde "manda meselesi" gündemi bir hayli meşgul etmiştir. Wilson prensiplerinin 12. maddesine bağlanan umutla Amerika'nın memleketimiz üzerinde siyasi emeller besleyen diğer galip devletlerden çok daha olumlu davranacağı kanaatini taşıyan bazı delegeler bu prensipler sayesinde istiklâl mücadelesinin başarılı olabileceğini ve Türkiye'nin kendi kendini yönetebileceğini öne sürmüşlerdir. Oysa şu ya da bu devletin mandaterliğini kabul etmek, milli hâkimiyetten vaz geçmek anlamına geleceği gibi aynı zamanda Milli Mücadele'nin daha başlangıçta başarısız olmasına yol açabilirdi. Netice itibariyle manda fikrini Mustafa Kemal Paşa, şiddetle reddedecek ve "Biz azınlıkta kalsak da mandayı kabul etmeyeceğiz. Parolamız tektir ve değişmez: Ya istiklal ya ölüm." diyecektir.

Sonuç olarak; Erzurum Kongresi'nde kabul edilip Sivas Kongresi'nde son şekli verilen kararlar, Milli Mücadele'nin hukuki zeminini hazırlamış ve 28 Ocak 1920 tarihinde kabul edilen Misak-ı Milli'ye kaynaklık etmiş kararlardır. I. Dünya Savaşı'nın galibi olan devletlerin emperyalist çıkarları doğrultusunda Türk milleti için Paris Konferansı'nda hazırlamak istedikleri planı reddeden kongre kararları hukuki meşruiyetin temel prensiplerini teşkil etmiştir. Netice itibariyle bu kararlar/prensipeler muvacehesinde yürütülen Milli Mücadele hareketi başarıya ulaşmış ve galip devletlerin bir asırlık planları alt-üst olmuştur. Sivas Kongresi gerek toplanması gerekse alınan tarihi kararlar yönüyle büyük planı bozan bir teşebbüs olarak tarihe geçmiştir.

KAYNAKLAR

- Anıburnu, Kemal, Sivas Kongresi, Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılarla, Ankara, 1997.
Atatürk, Kemal, Nutuk, 1919-1927, Ankara, 1989.
Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (1919-1938), C. I. (Toplayan: Nimet Arslan), Ankara, 1981.
Dumont, Paul, Mustafa Kemal. (Çeviren: Zeki Çelikkol), Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 1993.
Fromkin, David, Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922, (Çeviren: Mehmet Harmancı), İstanbul, 1989.
İğdemir, Uluğ, Sivas Kongresi Tutanakları, Ankara, 1969.
Jaeschke, Gotthard, Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri, (Çeviren: Cemal Köprülü), Ankara, 1991.
Kasalak, Kadir, Milli Mücadele'de Manda ve Himaye Meselesi, Ankara, 1993.
Kinross, Lord, Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu, (Çeviren: Necdet Sander), İstanbul, 1984.
Orbay, Rauf, Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım, C.I-II, İstanbul, 1993.
Sele, Sabahattin, Anadolu İhtilali, C. I, İstanbul, 1987.
Sforza, Cont Carlo, "Versay Antlaşmasından Sonra Avrupa Dış Politikası, Müttefik Devletler ve Türkiye", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S. 30, (Ağustos, 1987).
Şahingöz, Mehmet -Vahdet Keleşyılmaz, "Milli Mücadele Dönemi Türk Basınında Wilson Prensipleri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XII, S. 35, (Temmuz, 1996).
Turan, Mustafa, Milli Mücadele Tarihi, Ankara, 2019.
Ülkütaşır, Türkan, "Mondros Mütarekesinin Sarsıntıları ve Karşı Direnişler", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, C. IV, S. 23 (Ağustos, 1969).
Yalçın, E. Semih, "Mütareke Döneminde King-Crane Komisyonunun İstanbul'daki Faaliyetleri", Prof. Dr. Abdulhaluk Çay Armağanı, C. II, Ankara, 1998. ■